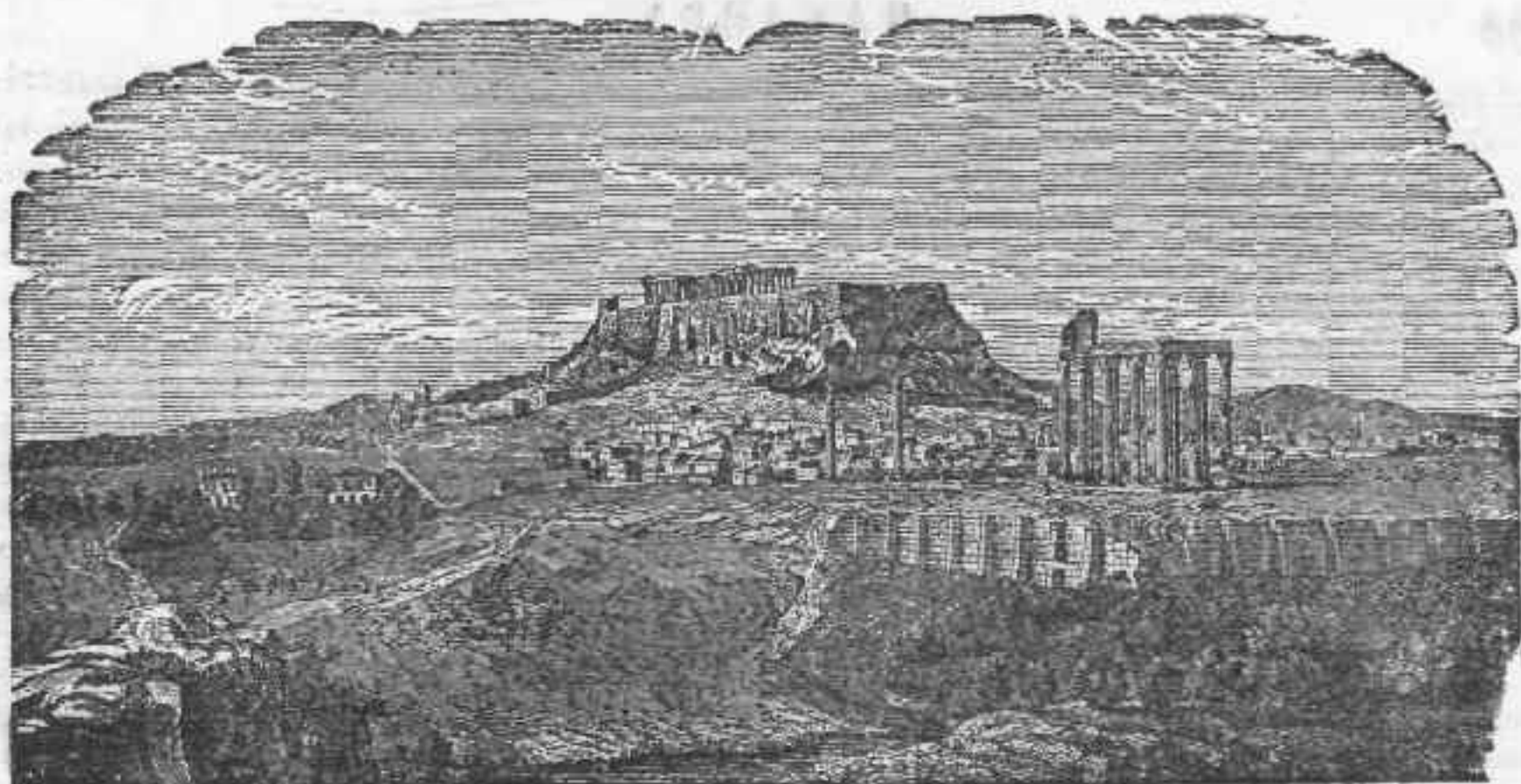

ΠΑΝΔΩΡΑ

15 ΜΑΡΤΙΟΥ, 1862.

ΤΟΜΟΣ ΙΒ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 288.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΩ ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ

(1685—1715)

ΥΠὸ ΛΕΟΠΟΛΔΟΥ ΡΑΝΚΙΟΥ.

Μετάφρασις Π. Καλλιγᾶ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

(Συνέχ. Ἰδε φύλλ. 181.)

Διοίκησις.

Ἰσως ἡ Πελοπόννησος ποτὲ πρότερον καὶ ποτὲ μετὰ ταῦτα δὲν ἦτον εἰς τόσον δεινὴν κατὰστασιν, ὅσον ὅτε περιῆλθεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἐνετῶν.

Σκληρὸς ἐχρημάτισεν ὁ πόλεμος, διότι, πρὶν ἐκκινώσουσι οἱ Ὀθωμανοὶ, ἐξερήμωσαν καὶ μετὰ τὴν μάχην τῶν Πατρῶν π. χ. ἔλαβον μεθ' ἑαυτῶν τοὺς κατοίκους τῆς Ἀχαΐας καὶ κατέστρεψαν τὴν Κόρινθον, μετολίγον δὲ ἐνέσκηψε καὶ ἡ πανκάλως. Ὁ πληθυσμὸς εἶχεν ἐλαττωθῆ κατ' ἀπίστευτον ἀναλογίαν (1), πέραν τοῦ τετάρτου μέρους τῶν χωρίων καὶ τῶν ἀγρῶν ἐξωλοθρεύθησαν, καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς χώρας ἔμενεν ἀκαλλιέργητον. Πρὸς τούτοις αἰῶνας ὀλοκλήρους δὲν

ὑπῆρχον ὁδοί, οὔτε τὴν ἀπλὴν ἐφεύρεσιν τῶν ἀμαξῶν δὲν ἐγνώριζον, καὶ μετεχειρίζοντο τ' ἀχθοφόρα διὰ νὰ μεταφέρουν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον. Καὶ αἱ γέφυραι, αἵτινες τυχὸν ὑπῆρχον, ἦσαν κατεστραμμέναι, ἰδίως δὲ ἐπὶ τοῦ Ἀλφειοῦ οὐδέποτε εἶχε κατασκευασθῆ τοιαύτη ἀλλὰ διέπλεον αὐτὸν ἐπὶ μονοξύλου ἐκ πλατάνου. Καθ' αὐτὸ, καθ' ἃς εἶχον διαστάσεις τὰ ξύλα τῶν παρημελημένων καὶ βλαφθέντων δασῶν, ἦσαν κατεσκευασμένοι αἱ οἰκίαι. Οἱ κάτοικοι ὑπετάσσοντο εἰς τὴν φύσιν, τὴν ὁποῖαν δὲν ἠσθάνοντο τὴν δύναμιν νὰ ἐξουσιάσουν. Ποτὲ δὲν ἐσήμαινόν τι αἱ πόλεις· τῶρα ὅμως ἦσαν ἐντελῶς ἐξωλοθρευμένοι διὰ τῆς ἀμύνης καὶ τῆς κατακτίσεως. Οἱ Ἐνετοὶ παρωμοῖζον τὴν Χερσόνησον, ὅπως εὔρον αὐτὴν, πρὸς ἐρείπιον, ἐντὸς τοῦ ὑποαίου ἐδόσκησε πυρκαϊά. Περὶ θασμῶν δὲν ἠδύνατο νὰ γίνῃ λόγος· οὔτε περὶ ἀνωτέρων, ὡς ἐννοεῖται οἰκίαν, καθότι ἡ διοίκησις ἐξήρτητο μόνον ἐκ τῶν Ὀθωμανῶν, ἀλλ' οὔτε περὶ διοργανισμοῦ τῶν κατὰ χώραν κοινοτήτων. Μόνον εἰς τοὺς ἱερεῖς ὑπετάσσοντο ὅλοι εὐλαβῶς.

Οἱ Ἐνετοὶ ἐγκατεστάθησαν, ὅπως ἠδυνήθησαν, ἐντὸς τῆς χώρας καὶ διετήρησαν τὴν γενικὴν διαίρεσιν, πλὴν μικρῶν διαφορῶν, καθόσον τὰ 24 ἐνετικὰ ἐδάφη (territorii) ἀντιστοιχοῦν εἰς τὰς ὀθωμανικὰς 23 δικαιοδοσίας (1). Κατὰ τὴν πάτριον συνήθειαν ἦνωσαν

(1) Ἰδε τὴν ὀθωμανικὴν διαίρεσιν παρὰ Χατζῆ Κίλφα καὶ παρὰ Χάμμερ. Ἰστ. τοῦ Ὁθ. Κρ. VI. σ. 183. τὴν δὲ ἐνετικὴν ἐν τῇ προσσηρημένῃ ἐνταῦθα πίνακι. Ἡ διαφορὰ ἀνίσταται εἰς τὴν Μάνην, ἥτις σχηματίζει καθ' ἑνα τοῦς πλείονα ἐδάφη.

(1) Gradenigo. Le vicende della guerra e del contagio hanno quasi sprofolato il regno.

οἱ ἔνετοὶ πολλὰ ἐδάφη εἰς ἓνα νομόν. Καταρχὰς διαργάνισαν ἑπτὰ νομούς, τὰς Πάτρας, τὸ Καστελ-
τοριέζον, τὴν Μεθώνην, τὴν Κορώνην, τὴν Γιαλά-
φον, τὴν Μονεμβασίαν καὶ τὸ Ναύπλιον. Μετὰ ταῦτα
εὔρον ὅτι καὶ αὐτὰ ἦσαν πολλὰ καὶ ἐπηρεάζοντο
εἰς τέσσαρας νομούς, Ῥωμανίαν, Λακωνίαν, Μεσσηνίαν
καὶ Ἀχαΐαν, τῶν ὁποίων πρωτεύουσαι ἦσαν τὸ Ναύ-
πλιον, ἡ Μονεμβασία, τὸ Ναυαρίνον καὶ αἱ Πάτραι.
Εἰς ἐκάστην τούτων ἐγκατεστάθη ἀρμοστής (prove-
ditore) ἔνετός διὰ τὴν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν
διοίκησιν, εἰς διευθυντὴς τῆς δικαιοσύνης (retto-
re) καὶ εἰς οἰκονομικὸς ἐπίτροπος (camerlingo). Καὶ τὰ
φρούρια αὐτὰ, τὰ ὁποῖα διετήρησαν μέχρι τελευταίων
χρόνων καὶ ἐπεσκεύασαν, ὅπως ἦτο δυνατόν, ἔλαβον
ἔνετους διοικητάς. Εἴκοσι πέντε ἔνετοὶ εὐπατρίδαι
ἦσαν ἐνησχολημένοι ἐντός τοῦ τόπου καὶ εἰς ὅλα τὰ
μέρη τῆς ἐπαρχίας ἦσαν ἀντιπρόσωποι τῆς ἐξουσίας.
Ἐπὶ κεφαλῇς ὅλων ἦτον ὁ γενικὸς ἀρμοστής, ὅστις
εἶχεν εἶδος αὐλῆς καὶ ἀμέσως ἀντεπέστελλε πρὸς τὴν
βουλὴν.

Ὅταν παρατηρήσωμεν, ὅτι οἱ ἐντόπιοι οὔτε εἰς τὴν
διοίκησιν, ὡς βλέπομεν, εἶχον μέρος, οὔτε εἰς τὸν πό-
λεμον—ἀλλ' οὔτε ἐδείκνυνον διάθεσιν ἢ ἱκανότητα
δι' ἐθνικὴν φρουράν, πολὺ ὀλιγώτερον ν' ἀναλάβουν
τὴν φύλαξιν τῶν φρουρίων καὶ τοῦ τόπου καὶ πάν-
τοτε ξένα τάγματα ἔπρεπε νὰ εἰσάγωνται—ὅταν
περιπλέον συλλογισθῶμεν, ὅτι οἱ ἔνετοὶ ἦσαν καθο-
λικοὶ καὶ εἰς τὰς πρωτεύουσας εἰσήγαγον τὴν καθο-
λικὴν λατρείαν (τὸ ὅποιον κατὰ τὸ αἶσθημα τῶν ἱε-
ρέων ἐξισούτο σχεδὸν πρὸς τὴν προσκύνησιν τοῦ Μωά-
μεθ καὶ τὴν λατρείαν τῶν Μουσουλμάνων), κατὰ πρῶ-
τον βλέμμα δοκιμάζομεν τὴν ἀνάγκην νὰ ἐρωτήσω-
μεν, κατὰ τί διέφερεν ἡ ὀθωμανικὴ τῆς ἔνετικῆς διοι-
κήσεως, ἀφίροντες κατὰ μέρος τὰς Εὐρωπαϊκὰς σχέ-
σεις καὶ μόνον ἀναφορικῶς εἰς τὸν τόπον.

Ἡ μεταβολὴ εἶναι μολοντοῦτο ἀπείρου σημασίας,
καθότι κατὰ τί κυρίως διαφέρει ἡ πεπολισμένη διοί-
κησις τῆς βαρβαρίας; δὲν εἶναι, διότι αὕτη μὲν κα-
ταναλίσκει τὰς δυνάμεις τοῦ τόπου δι' ἀνάγκας τῆς
στιγμῆς, πρὸς ὀφελὸς ἐξουσιαζούσης τάξεως, αὐθαί-
ρέτως καὶ ἀτάκτως, ἐνῶ ἐκείνη προνοεῖ περὶ τοῦ μέλ-
λοντος καὶ πρὸ πάντων σκεπτεῖ νὰ προάξῃ τὸν τόπον
διὰ τῆς αὐξήσεως, τῆς προόδου καὶ τῆς ἀκμῆς τῶν
ἠθικῶν καὶ ὑλικῶν συμφερόντων; Τὸ Τουρκικὸν σύ-
στημα συνίστατο εἰς τὸ ὅτι ἀνεγνώριζε τοὺς Ὀσμαν-
λίδας, ἀποτελοῦντας τὸν στρατὸν, ὡς κυρίους τοῦ τό-
που καὶ ὑπεχρέου εἰς προσωπικὴν ὑπηρεσίαν αὐτῶν
ὅλους τοὺς κατοίκους. Τοιοῦτόν τι ἐπὶ ἔνετων δὲν ὑ-
πῆρχε· τὸ στράτευμα συνίστατο ἐκ μισθωτῶν, εἰς
τοὺς ὁποίους δὲν εἶχον τὴν διάθεσιν νὰ ἐπιτρέψουν αὐ-
θαιρεσίας· ἐκπαλαὶ ὑπῆρχε πρόνοια ἀναριθμητῶν μέ-
σων πρὸς χαλίνωσιν τῶν ἐπιτετραμμένων τὴν κυβέρ-
νησιν εὐπατρίδων, ἀλλὰ καὶ ἡ θέσις τῶν πραγμάτων
ἠνάγκαζε τοὺς ἔνετους νὰ ἐπιμεληθῶν σπουδαίως τὴν
ἀνέγερσιν τοῦ τόπου. Ὅπως ἦτο, δὲν ἠδύνατο νὰ δια-
τηρηθῇ, ἦτον ἀνίκανον νὰ χορηγήσῃ τὰς δαπάνας τῆς
διοικήσεως καὶ τῆς φύλαξεως αὐτοῦ, καὶ ἤθελεν εἶναι
διὰ τὸ ταμεῖον τῆς δημοκρατίας συνεχὲς βάρος. Οὕτω

ἦτον ὁ πρῶτος στοχασμὸς τῶν ἔνετων, νὰ καταστή-
σουν τὴν Πελοπόννησον ὅ,τι ἠδύνατο νὰ εἶναι. Δὲν
εὗρηκαν προνομιοῦχον εὐγένειαν ὡς ἐν ὅλαις ταῖς
λοιπαῖς ἐπαρχίαις καὶ δὲν εἶχον ἀνάγκην νὰ προσ-
φύγουν εἰς συμβάσεις, ἀλλ' ἦσαν ἀδέσμευτοι ὡς
πρὸς τοῦτο. Ἦδη τὸ πνεῦμα τοῦ χρόνου ἐτρίπη
πρὸς νέον οἰκονομικὸν ρυθμόν. Ὅ,τι πληροῖ καὶ
ζωογονεῖ τὸν 18 αἰῶνα ἦδη ἀπὸ τοῦ τέλους
τοῦ 17 προβαίνει εἰς φῶς. Ἰσως καὶ διὰ τὴν ἱστορίαν
τῆς πρακτικῆς πολιτικῆς οἰκονομίας ἔχει ἀξίαν νὰ
παρατηρήσωμεν αὐτὴν τὴν διοίκησιν, διὰ δὲ τὴν ἱ-
στορίαν τῆς σημερινῆς Πελοποννήσου εἶναι ἀπαραί-
τητον. Οἱ χρόνοι τῆς Λακεδαιμόνος δὲν δύνανται σή-
μερον νὰ προσηλωθῶσιν τὸ βλέμμα τῶν ἐν Ἑλλάδι,
ἀλλὰ τὸ πλησιέστερον παρελθὼν δίδει μᾶλλον φῶς
ἐπὶ τῆς σημερινῆς καταστάσεως, πραγματικῶς δὲ ἡ
ἐποχὴ αὕτη τῶν ἔνετων.

Νομίζω ὅτι κατὰ τὴν φύσιν τῆς πραγματευομένης
ὕλης κατάλληλον εἶναι νὰ διαιρέσωμεν αὐτὴν κατὰ
τὰ κύρια σημεῖα, ἅτινα ἐνησχόλησαν τὴν γενικὴν
ἐπιμέλειαν.

Συνοικισμός.

Ἀρχόμεθα ἐκ τῶν σχέσεων τοῦ πληθυσμοῦ, ἐξ ὧν
κυρίως ὅλα πηγάζουν.

Ἐπὶ ὀθωμανῶν οἱ χριστιανοὶ κάτοικοι ἠδύνατο νὰ
συμποδοῦνται εἰς 250 χ. ψυχῶν· τόσον πληθὺς δύ-
ναται τις τοῦλάχιστον νὰ συμπεράνῃ ἐκ τοῦ ποσοῦ
τοῦ κεφαλικοῦ φόρου, ὅστις συνίστατο εἰς ἓν ρεάλιον
διὰ τὰ ἔγγραφα καὶ εἰς ἡμισυ διὰ τὰ ἄγραφα μέλη
ἐκάστης οἰκογενείας, τὸ ὅλον 167 χ. ρεαλίων (1).
Ἀλλὰ, ὡς εἶπμεν, ὁ πόλεμος καὶ ἡ πανώλης ἐπέφε-
ρον δεινὸν ὄλεθρον. Ἐκ τῶν 2115 χωρίων καὶ κτη-
μάτων, ὅσα ἠριθμοῦντο ἐπὶ Τούρκων, μόνον 1459 ἔ-
μενον, καὶ 656 ἔκειντο ἔρημα. Ὁ πρῶτος γενικὸς ἀρμο-
στής διέταξεν ἀπογραφὴν, καὶ τίς θέλει πιστεύσει;
καθ' ὅλην τὴν χερσόνησον, πλὴν τῆς Μάνης καὶ τῆς
περιοχῆς τῆς Κορίνθου, εὔρε μόνον 20125 ἀνδρας
δυναμένους νὰ φέρουν τὰ ὅπλα καὶ ἐν γένει μόνον
85,468 ψυχάς. Στατιστικαὶ πληροφορίες φαίνονται
ἐν γένει ἀκριβοῦστεραι παρ' ὅ,τι εἶναι, οὕτω καὶ ἐν-
ταῦθα πιθανὸν ὅτι εἰσέρρευσε λάθος, ἢ ἐγένινεν ἀπό-
κρυψις, ἐντούτοις διὰ τόσον ὀλίγον διάστημα χρόνου
αὕτη ἡ καταστροφὴ μένει ἀνήκουστος καὶ ἀνευ πα-
ραδείγματος.

Ὁ πληθυσμὸς, τὸν ὁποῖον εὔρον οἱ ἔνετοί, συνίστατο
ἐξ Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν. Οἱ Ἕλληνες κατώκουν
μᾶλλον μετὰ τῶν ὀθωμανῶν τὰς πόλεις καὶ ἦσαν ἀ-
φιερωμένοι εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὴν ἐμπορίαν. Οἱ
Ἀλβανοὶ διήγον τὸν νομαδικὸν βίον τῶν ποιμένων, ὡς
εἰς τόσα μέρη τῆς μεσημβρινῆς Εὐρώπης π. χ. τὰ
Μερινὰ τῆς Μέρτης φέρονται ἐκ τῆς Ἀραγωνίας εἰς
τὸ Ἑστρομαδοῦρον, καὶ τὰ ποίμνια τῆς Βαρκελωνέτ-
της καταβαίνουν εἰς τὰς φορβὰς τῆς Κράου, εἰς τὴν

(1) Ὁ Γριμάνης δίδει αὐτὸ τὸ ποσὸν τοῦ ταταλέγο (Sperata
ούχι Cetazzu). Τὰ ρεάλια, περὶ τῶν ὧν ἐνταῦθα γίνεται πάν-
τοτε λόγος σχεδὸν ἰσοδυναμοῦν πρὸς χρυσῶν δρακάτων, ἡ δὲ
διαφορὰ εἶναι 1,30 καθ' ἡ ταῦτα ὑπερτεροῦν.

Προδύνκιαν, ἢ τὰ τῶν Ἀθροούτων εἰς τὸ πεδῖον τῆς Ἀπουλίας. Οἱ βοσκοὶ περιπλανῶνται καὶ ἔχουν τρόπον τινὰ τὸ προνόμιον τῆς ἐξαγριώσεως. — Οἱ Ἀλβανοὶ ἔδοσκον τὰ ποίμνια κατὰ μὲν τὸ θέρος εἰς τὰ ὄρη τῆς Ἀρκαδίας, τὸν δὲ χειμῶνα κατέβαινον εἰς τὰ πεδία τοῦ Ἀργουε καὶ τῆς Πλιδος καὶ πρὸς τὴν ἀκτὴν τοῦ Φαναρίου. Πρὸς τούτοις κατεγίνοντο ἀμφοτέρω, Ἕλληνες καὶ Ἀλβανοί, εἰς τὴν γεωργίαν, ἀλλ' οὔτε αὐτοὶ οὔτ' ἐκεῖνοι μετὰ πόθου καὶ ἐπ' μελῶς. Παραδόξως πῶς αἱ φυλαὶ τοσοῦτον ἀνεμίχθησαν, ὥστε ἐθεωροῦντο μᾶλλον ὡς διάφοροι τάξεις. Ὡς ὑποδεεστέρα ἐθεωρεῖτο ἡ Ἀλβανικὴ, ἡ δὲ Ἑλληνικὴ ὡς εὐπορωτέρα καὶ μᾶλλον πεπολισμένη (1).

Ἀδύνατον ἦτο διὰ τοιοῦτου πληθυσμοῦ νὰ προαχθῇ ἡ πρόοδος τῆς χώρας. Μόνον πρὸς ζωογόνησιν ἐχρηζεν ἄλλων στοιχείων. Ἡ αὐτὴ χώρα, ἥτις ἄλλοτε ἐξήγαγε τῶν πολυαριθμῶν ἀποικίας, ἥτις ἐξέτεινεν ἐπὶ τῶν γειτονευσσῶν ἀκτῶν μικρὸν σύστημα πολιτειῶν, ἐχούτων τὴν αὐτὴν τύπον γλώσσης πολιτεύματος, ἡθῶν καὶ φιλολογίας, τῶρα ἐχρηζε ξένου συνοικισμού.

Ἐπρεπε τάχα νὰ προσπαθήσουν νὰ ἐξισταλίσουν τὴν Πελοπόννησον; Δὲν γνωρίζω ἂν ἠδύναντο νὰ εὑρεθῶν ἀποικοὶ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἂν ἦσαν ἐπιτήδευοι τοιοῦτοι οἱ Ἐνετοὶ ἐν τούτοις συνώκισαν τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸ εὑρεθῆν ἔθνος ἀνθρώπων, ὅλους Ἕλληνας, πλὴν τινῶν Ἀλβανῶν. Πρὸς τοῦτο ὠφελήθησαν ἐκ τῶν ἐκστρατειῶν, αἵτινες δὲν ἔλαβον καλὴν ἐκδοσιν, διὰ νὰ κερδήσουν νέους ἀποίκους διὰ τὴν Πελοπόννησον.

Ἐνῶρίς εἶδον, ὅτι μετὰ τῆς ἐχθρικής χώρας δὲν ἠδύναντο νὰ φυλάξουν τὰς Ἀθήνας, μάλιστα ἀφ' οὗ δὲν κατ' ὥρθωσαν νὰ κατακτήσουν τὴν Εὐβοίαν· ὅτε ἐγκατέλειψαν αὐτάς κατέπεισαν τοῦλάχιστον ἀξιόριθμον πλῆθος (662) οἰκογενειῶν ἀττικῶν νὰ συνακλουθήσουν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Καὶ τῶρα οἱ Ἀθηναῖοι διεκρίνοντο διὰ τῆς λεπτότητος τῆς ἀνατροφῆς καὶ τῆς ἀγχινοίας (2). Δὲν εἶχον καὶ οὗτοι κλίσιν πρὸς τὴν γεωργίαν, ὄντες οἱ ἐλάχιστοι μετὰ τῶν αὐτῶν, ἐν τούτοις εἶχον μέσα τινά. Εἰσερχόμενοι εἰς τὸ ἐνδότερον συνέτελεσαν διὰ τῆς ζωηροτέρας ἀνταλλαγῆς εἰς τὴν πρόοδον τῆς χώρας (3) οὐσιωδῶς.

Ὅτε ὁ Μοκενίγος ἀπελπίσθη νὰ κατακτήσῃ τὰ Χανιά καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐπανεέλθῃ, ἔλαθε μεθ' ἑαυτοῦ

περίπου δύο χιλιάδας Κρητῶν καὶ ἔφερεν αὐτοὺς εἰς τὴν Πελοπόννησον. Παλαιὰ ἀφασίωσις τοὺς προσήλθονεν εἰς τὴν Ἐνετίαν καὶ τῶρα ἐδειξαν ἀκλόνητον πίστιν. Ἦσαν πένητες, ἀλλ' ἐπὶ τοσοῦτον ἐργατικοί.

Καὶ ἐκ Χίου μετὰ τὴν καταστροφὴν ἠκολούθησεν ἀξιόριθμον πλῆθος τοὺς Ἐνετοὺς. Παρήλθεν ὅμως χρόνος, ἕως ὅτου ν' ἀφιερωθῶν εἰς τὴν γεωργίαν καὶ ν' ἀποφασίσουν τὴν παντελὴ μετανάστευσιν.

Ἐν Ρουμελίᾳ ἡ Ἐνετία δὲν ἔκαμε κατακτήσεις, ἀλλ' ἀφ' οὗ ἐκυρίευσεν τὴν Ναύπακτον ἔθεσε καὶ ἐκεῖ πύδα καὶ εἶχε τινα ἐπιρροήν. Πρὸ πάντων κατέγινε νὰ κερδήσῃ τοὺς προὔχοντας αὐτῆς τῆς ἐπαρχίας καὶ διὰ τῆς συνδρομῆς αὐτῶν νὰ καταπείσῃ τοὺς κατοίκους εἰς μετανάστευσιν. Ἦδη κατὰ τὸ 1691 παρατηρεῖ ὁ Κόρνερ, ὅτι ἡ πολιτεία κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπέκτησε 6000 νέων κατοίκων. Οἱ Ρουμελιῶται ἦλθον μετὰ τῆς περιουσίας καὶ τῶν κτηνῶν καὶ κατώκησαν ἐν Αἰγίῳ ἐν Πάτραις καὶ Καλαβρύτοις. Αὐτοὶ ἐδείχθησαν πολὺ ἰσχυρότεροι καὶ ἐπιχειρηματικώτεροι τῶν Πελοποννησίων ὅπου σπουδαίως κατέγιναν εἰς τὴν γεωργίαν, διεκρίνοντο δὲ αἱ γαῖαι αὐτῶν ἀμέσως τῶν λοιπῶν. Οἱ Ἐνετοὶ παρεχώρουν εἰς αὐτοὺς, ὅσας ἠδύναντο περισσοτέρας εὐκολίας καὶ ἐπροσπάθουν οὐ μόνον νὰ κάμουν τοὺς μετανάστες νὰ λησμονήσουν τὴν πατρίδα αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ γεννηθῇ εἰς τοὺς μένοντας ἡ ὁρεῖς ν' ἀκολουθήσουν ἐκείνους. Ἔως εἰς τὰ Ἰωάννινα μετεδύθη ἡ κίνησις (1).

Πολὺ σημαντικὴ ἦτον αὐτὴ ἡ ἐποχὴ διὰ τοὺς βασιλιάδας ἐν Τουρκίᾳ καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς ἀνετιωτέραν κατάστασιν, ὅτι κατὰ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνος ἐπαυτεν ὁ φόρος τῶν παίδων. Κατὰ τὸ τέλος τούτου τοῦ αἰῶνος ἐγίνε καὶ τὸ δεύτερον. Οὐ μόνον ἡ μικρὰ Πελοπόννησος, ἀλλὰ καὶ ἡ Οὐγγαρία ἀπεσπάσθη τῆς Τουρκίας. Τὴν ἀπώλειαν τούτων ἠκολούθησε καὶ ἄλλη. Ἐκ τῶν ἀπολειφθεῖσων τουρκικῶν χωρῶν μετενάστευσαν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν Σλαβικά, εἰς τὴν Πελοπόννησον κυρίως Ἀλβανικά καὶ Ἑλληνικά γένη, ἀφ' οὗ αὐταὶ αἱ ἐπαρχίαι ἀπεσπάσθησαν κατερμημέναι. Εἰς τὴν Οὐγγαρίαν ἡ μετανάστευσις ἦτον ἀσυγκρίτως πολυπληθεστέρα ἢ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν ἐν διαστήματι τινῶν χρόνων ἐγίνε σημαντικὴ. Ἀναμφιδόλως συνέπεια τούτου ἦτον ὅτι οἱ Ὀθωμανοὶ κατ' αὐτὴν τὴν μεγάλην κίνησιν, ἐσκέφθησαν περὶ μέτρων νὰ καταστήσουν ἐλαφροτέραν τὴν τύχην τῶν βασιλιάδων. Αἱ πρῶται δοκιμαὶ χρονολογοῦνται ἐκτοτε. Ἰσως ἐφοβοῦντο νὰ ἴδουν γενικωτέραν τὴν μετανάστευσιν.

Ἐν Πελοποννήσῳ τοιοῦτοτρόπως καὶ διὰ τῆς προσθήκης μεταναστεύσεως ἐκ τῶν Ἰονίων νήσων, κῆρυξεν ἐπὶ πολὺ ὁ πληθυσμός. Κατὰ τὸ ἔτος 1692 ἀριθμοῦνται 116 χ. κατὰ τὸ ἔτος 1701, 200 χ. κατοίκων. Ἐκτοτε ἡ αὐξοῦσα πρόοδος ἠκολούθησε τὸν φυσικὸν αὐτῆς ρόον.

(1) Corner. Guadagnato l'animo d'alcuni de' primati, con le proposte del loro utile si sono finalmente disposti — — potendo questa sola dispensa degli agravi (ἥτις παρεχωρήθη) invitar al concorso le genti della Giannina e paesi interiori della Grecia.

(1) Corner. Li più bene stanti, che passano col nome di Greci, sono di genio dedito al traffico ed al'a mercatura, nè sanno piegarsi ad impugnar l'armi. Li territoriali che corrono sotto titolo d'Albanesi sono di bellissima corporatura, resistenti alla fatica, assuefatti ad una vita stentata, ma non conoscendo altra professione che la cultura della campagna, odiano il nome di soldato.

(2) Grimani. Hanno ingegno sottile e ben distinguono il proprio vantaggio.

(3) Giusti. Tuttavia non può negarsi, che resti benimpiegata verso di loro la pubblica generosità, mentre hanno il riguardo di andarle collocando nella parti più interne del regno ne risulti un sommo beneficio ai medesimi, che oltre l'avantaggio considerabilissimo della popolazione riceve il profitto del traffico, essendo molti d'essi gente di qualche commodò che certamente formano il lustro maggiore di quel regno.

Διὰ τῆς προσκλήσεως κατοίκων ἦσαν πολὺ μακρὰν ἀκόμη τοῦ νὰ λύσουν τὸ ἴδιον πρόβλημα. Ἡ κατάσταση καὶ ἡ συνήθεια αὐτῶν τῶν κατοίκων καθίστανον ἀναγκαίαν τὴν προνοητικωτέραν ἐπιμέλειαν.

Εἰς τοὺς Πελοποννησίους παρετήρουν καὶ οἱ Ἐνετοὶ τὰ προσαπτόμενα πάντοτε εἰς αὐτοὺς ἐλαττώματα. Ὁ Γριμάνης δὲν εὐρίσκει αὐτοὺς μόνον ἀμαθεῖς, ἀλλὰ καὶ πεισματώδεις ἐν τῇ ἀμαθείᾳ αὐτῶν. « Αἱ οὐδὲ » μιᾶς διδαχῆς, λέγει, δὲν ἀπομακρύνονται τῶν ἰδίων » ἔξεων. Πάντοτε φοβοῦνται ἀπάτην, καθεστὶ διεγεί- » ρει τὴν ὑπόνοιαν αὐτῶν, ἀλλὰ κατὰ τὸ αὐτὸ μέ- » τρον σκέπτονται καὶ αὐτοὶ ν' ἀπατήσουν. Ὅταν ἀ- » πειθύνωνται πρὸς τὴν ἐξουσίαν, ἐκ πρώτης ὀφεί- » ῃ ὁμνύεις ὅτι ἔχουν ὅλον τὸ δίκαιον τοῦ κόσμου ὑπὲρ » ἑαυτῶν, κατὰ σταθερὸν κανόνα εἶναι ὁμῶς ψεῦδος » καὶ ὑπόκρισις. Μόνον τὸ ἴδιον κέρδος συλλογίζον- » ται, τὸ πρῶτον καὶ τὸ μόνον, τὸ ὅποιον ὁ πατήρ » διδάσκει τὸν υἱόν. Ζοῦν τεταλαιπωρημένοι, διότι » ἔχουν τὴν στερεὰν ἰδέαν, ὅτι τὸ κέρδος ἀποκτᾶται » μᾶλλον διὰ τῆς κακῆς διαίτης, παρά διὰ τῆς δρα- » στηριότητος καὶ τῆς ἐργασίας. Μόνον τὸσον ἐργά- » ζονται, ὅσον ἀπαιτεῖ ἡ ἀπαραίτητος ἀνάγκη. Ὅστις » ἔχει τὰ μέσα, προτιμᾷ νὰ καλλιεργοῦν ἄλλοι τὴν » γῆν τοῦ, παρά ὁ ἴδιος νὰ κινήσῃ τὴν χεῖρα. » Αὐτὰ εἶναι ἐλαττώματα, τὰ ὅποια ἀναπτύσσονται πολὺ εὐ- » κήλως καὶ ἐπὶ πνευματώδους ἔθνους, ὑπὸ τὸν πιέζον- » τα ζυγὸν πείσμα, διότι πᾶς νεωτερισμὸς περιέχει » νέον κακόν· ὑπόνοια, διότι τί καλὸν περιμένεται ἐκ » τριαύτης καταστάσεως; ῥυπαρὰ καὶ μυστικὴ φειδω- » λία, διότι πάντοτε εἶναι ἐπίφοβος ὁ ἄρπαξ κύριος· ἀ- » νίκητος ὀκνηρία, διότι οὐδεὶς γνωρίζει, ἂν δὲν ὑπη- » ρετῇ ἄλλον.— Ἰδίως ἐφαίνετο παραδοξὸν εἰς τοὺς Ἐνε- » τοὺς, πῶς πλὴν τῶν Μανιατῶν, ὅλοι οἱ λοιποὶ καὶ οἱ » δυνατοὶ καὶ εὐρωστοὶ χωρικοί, εἶχον ἀκαταμάχητον » ἀπέχθειαν κατὰ τῶν ὅπλων καὶ τῆς στρατιωτικῆς » ζωῆς.

Ἀλλὰ καὶ οἱ νεήλυδες ἀνέπτυξαν μετολίγον ἐπιφύ- » ρους ιδιότητας. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον συχνὰ φανεράν ἢ » μυστικὴν διαπραγματεύσιν μετὰ τῶν Ὀθωμανῶν· ἐ- » πεθύμουν, ν' ἀνακτήσουν τὰς παλαιὰς ἰδιοκτησίας, » χωρὶς ν' ἀπολέσουν τὰς νέας. Ἐκ τῶν Ρουμελιωτῶν » τινὲς ἔτρεφον τὸ αὐτὸ φρόνημα, ἄλλοι πάλιν ἄφη- » σαν τὰς κατοικίας καὶ ἐδόθησαν εἰς τὴν ληστείαν καὶ » αὐτοὶ οἱ Χῖοι συνέκειντο εἰς συνεχεῖς ἐρίδας. Οἱ Ἑλ- » ληνες τῶν νήσων ἦσαν ἰσως δραστηριώτεροι καὶ νοή- » μονέστεροι, ἀλλ' ἔτι πονηρότεροι, καὶ ἐπειδὴ ἐγνώριζον » κάλλιστα ἤδη τὸ Ἐνετικὸν σύστημα, ἢ συμπεριφορὰ » αὐτῶν μετὰ τῶν λοιπῶν κατοίκων ἐδεικνύετο μᾶλλον » ἐπιθλαβῆς καὶ παντοῦ ἔφερον ταραχάς.

Καὶ οἱ Ἐνετοὶ εὐπατρίδαι, οἱ ἐπιτετραμμένοι τὴν » ἐκτέλεσιν τῶν λαμβανομένων μέτρων, δὲν ἔζων πάν- » τοτε ἀμέμπτως, εὐδιάθετοι ὄντες πρὸς κερδοσκοπίαν· » ὅθεν βλέπει τις πόσον ἦτο δύσκολον νὰ φέρουν εἰς πέ- » ρας τὸ καλόν, ὅσοι ὠδήγουν τὰ πράγματα καὶ σπου- » δαίως τὸ ἐπεθύμουν (1).

Κατὰ πρῶτον ἔπρεπε νὰ προαχθῇ ἡ γεωργία, εἰς » ἣν ἐστηρίζετο τὸ μέλλον. Ἰδωμεν ποῖα μέσα κατέ- » βαλον πρὸς τοιοῦτον σκοπόν.

Γαιοδοσίαι.

Διὰ τῆς ἀποχωρήσεως τῶν Τούρκων τὸ ἔδαφος » ἔμεινε σχεδὸν ἀδέσποτον, διότι θανάμει τοῦ δικαίω- » ματος τῆς κατακτήσεως οἱ Ἐνετοὶ δὲν ἦσαν μόνον » κυριάρχαι, ἀλλὰ καὶ ἀμεσοὶ ἰδιοκτῆται τοῦ εἰδάφους.

Τὸ πρῶτον ἔργον αὐτῶν ἦτο (1) νὰ ἐπιβεβαιώσουν » ἕκαστον εἰς ἣν εὐρὴν αὐτὸν κατοχήν. Τινὰς παραχω- » ρήσεις εἶχον κίμει ἤδη οἱ Τούρκοι, οἱ δὲ Ἐνετοὶ ἐπε- » κύρωσαν αὐτάς. Ἀλλὰ καὶ ὅστις διὰ δύω μαρτύρων » ἐνίσχυεν ἀξίωσιν ἐπὶ γῆς τινος, ἀπέκτα αὐτὴν παρα- » χρῆμα. Εἶναι ἀληθές, ὅτι τοιοῦτοτρόπως οἱ πλείστοι » προεκαλοῦντο ὁπωσούν νὰ οἰκισποικηθῶν καὶ ἐκεῖνο, » τὸ ὅποιον εἰς αὐτοὺς δὲν ἀνήκε, καὶ τοῦτο τῆς πρώ- » της στιγμῆς τὸ μέτρον εἶχε τι θρυβῶδες, μᾶλλον δὲ » ἠύξησαν οἱ νοσημονέστεροι καὶ ἐπὶ πολὺ οἱ εὐπορώτε- » ροι τὰς ἰδιοκτησίας παρά ἐφωδιάσθησαν οἱ ἐνδεεῖς καὶ » γεωργοί· ἐν τούτοις ζημία δὲν ἠδύνατο νὰ προκύψῃ, » καθόσον ὑπῆρχεν ὀχληρὰ ἀφθονία γῆς.

Καὶ τῶν ἐκκλησιῶν ἐκυρώθησαν τὰ κτήματα, καὶ » μάλιστα αὐταὶ ἐξέτειναν τὴν χεῖρα πέραν τῶν » ἰδιωτῶν.

Ἄν καὶ οἱ Ὀθωμανοὶ ἐν γένει δὲν ἐκαλλιεργοῦν τὴν » γῆν, ὑπῆρχε μολαταῦτα ἐν Πελοποννήσῳ πλῆθος » μωαμεθανῶν γεωργῶν. Ἰσως ἦσαν ἄνθρωποι, οἵτινες » διὰ πολιτικὰ συμφέροντα μετέστησαν εἰς τὸν Ἰσλα- » μισμόν. Τώρα ἐπανῆλθον ὅλοι εἰς τὸν Χριστιανισμόν » καὶ ἦσαν 134 οἰκογένειαι. Πρῶτον διὰ τῶν Κατα- » στικατῶρων καὶ μετὰ ταῦτα διὰ τῆς Βουλῆς ἐπεκυ- » ρώθησαν καὶ αὐτῶν τὰ κτήματα. Ἐννοεῖται οἰκοθεν » ὅτι ὄχι μόνον περιῆλθον εἰς τὰς χεῖρας τῆς Πολιτείας » πλῆθος χέρσων γαιῶν, καὶ τοιαῦτα ἦσαν πολλὰ ἐν » Πελοποννήσῳ, ἀλλὰ καὶ πλῆθος καλλιεργημένων, » χωρὶς νὰ γίνῃ ἀπαίτησις περὶ αὐτῶν. « Ἰπῆρχον καὶ » πολλοὶ, λέγει ὁ ἔμμος λίαν ἀφελῶς, οἵτινες οὔτε » ἢ δικαίωματα εἶχον, οὔτε ἱκανότητα ν' ἀποκτήσου. »

Ἀπέκειτο λοιπὸν τὸσον νὰ φροντίσουν περὶ τούτων, » ὥς ἔτι νὰ ἐξασφαλίσουν ἀπὸ τῆς περαιτέρω ἐξερημώ- » σεως τὰς γαίας, ἐξ ὧν ἐδιώχθησαν οἱ Τούρκοι. Διὰ » τοῦτο ἀπεφάσισαν ἐκ νέου νὰ διανεμίσουν τὰ ἐγκατα- » λειφθέντα κτήματα, θεωρούμενα ὡς δημόσια καὶ ἐ- » φήρμωσαν τριπλὴν μέθδον.

Τινὰς ἐπεβάρυναν μόνον διὰ τῆς υποχρεώσεως νὰ » πληρύνουν τὸ δέκατον, ὥς ἐπέκειτο ἐπὶ τῶν ἰδιωτι-

(1) Ω: ὁ Νάκιερ εἶπε περὶ τοῦ Βίρμανς He proceeded brid- » le in hand, not thinking them good, but hoping to make » them better.

(1) Emo. Questo fu il primo raggio di luce che venne a » dimostrare chiaramente, che Vra. Sa. voleva primo felici i » suoi sudditi, e in poi il suo erario, invitando i possessori a » produrre i lor titoli e rilevati o da concessioni Turchiasche » o da l' esame di due testimoni; con una carta data allora » di publico possesso fu ognuno mantenuto nel proprio. Che » l'industria e l'interesse non abbiano appreso con questo in- » contro un gran campo alle frodi, non può questa negarsi » mentre con questo mezzo facile e pronto, non allora rigoro- » samente osservato riuscì ad una gran parte de' ricchi abi- » tanti di creare patrimoni qualificando per proprii feudi » che e fondi di ragione dei Turchi.

κῶν κτημάτων καὶ νὰ ἐπισκευάσουν τὰς οἰκοδομὰς (1). Ὁ Κατασκευαστὸς Γρίτης ἀριθμεῖ 285 οἰκίας, 212 μύλους καὶ ἄλλας οἰκοδομὰς, 840 ἀγροὺς, τὰ ὅποια διένειμε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Μολαταῦτα ἔδωκεν αὐτὰ μόνον διὰ πέντε ἕως ὀκτὼ ἔτη. Ἀλλὰ ἐνοικιάσθησαν διὰ τὸ τρίτον τῆς ἐπιχαρπίας, ὡς ἦτο σύνηθες εἰς ἰδιωτικὰς ἐμφυτεύσεις.

Ἐξ ἄλλων καὶ ὡς φαίνεται τῶν πλέον δυσεργάστων ἐλάμβανον, ἀντὶ τόκου, μέτριον χρηματικὸν ἐνοίκιον, περὶ τοῦ ὁποίου ἀμέσως παρετήρησαν, ὅτι ἐπρεπε νὰ εἶναι ὅσον δυνατόν ὀλίγον καὶ διὰ πολὺν χρόνον προσδιωρισμένον, ἐὰν ἐπεθύμουν νὰ ἴδουν κατωκνημένον καὶ ὠκοδομημένον τὸν τόπον.

Πρὸς τοὺς μετανάστας ἐφέροντο ὡς καὶ πρὸς ταῖς κατοίκους. Οἱ Ἀθηναῖοι, ἰδίως προστατευόμενοι, ἔλαβον 7391 ἀγροὺς, 7919 ἀμπελοὺς, πλῆθος ἄλλων κήπων καὶ πέραν τῶν 47 χ. ἐλαιοδένδρων. Ἐπὶ τούτων ἐπλήρουν μόνον τὸ δέκατον.

Αὐτὰ ἦσαν ὅμως, ὡς εὐκόλως βλέπομεν, προσωρινὰ μέτρα. Ἐνόσω διήρκει ὁ πόλεμος, ἐνόσω αἱ περιπέτειαι τῆς μάχης ἐδείκνυν εἰσέτι ἐνδεχομένην τὴν ἐκπτώσιν ἐκ τῆς χώρας, ἀποφασιστικῶς διοργανισμὸς δὲν ἠδύνατο νὰ γίνη, οὔτε ἤθελε συμβάλλει εἰς τί. Οἱ προνοητικοὶ Ἕλληνες δυσκόλως ἤθελον ὑποβληθῇ εἰς σπουδαίαν καλλιέργειαν τόπου, πᾶσαν στιγμὴν ἀπειλουμένου, νὰ περιπέσῃ εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν.

Ἀλλέως ἐμορφώθησαν τὰ πράγματα, ἀφοῦ ἐκλείσθη ἡ εἰρήνη καὶ οἱ Τούρκοι ἔκαμαν πραγματικῶς παραίτησιν τῆς χώρας.

Τότε ἔλαβον οἱ Ἐνετοὶ ἀμέσως ἀποφασιστικὰ μέτρα. Δι' ἀποφάσεως τῆς 18 Ἰουλίου 1699 ἐκήρυξεν ἡ Βουλὴ τὸ δικνεκὲς τῶν ἰδιοκτησιῶν. Ὁ Φραγκίσκος Γριμάνης δι' ἐπισήμου προκηρύξεως ἔκαμε τοῦτο γνωστόν εἰς τὸν τόπον.

Τίποτε δὲν εἶναι τόσον λυσιτελές, ὅσον αὐτὴ ἡ διακήρυξις. Τώρα ὅλοι ἤρχισαν νὰ σκέπτονται περὶ ἰδιοκτησίας καὶ ἐκεῖνοι ἐνεφανίσθησαν, οἵτινες πρότερον ἐδείκνυν μᾶλλον δυσαρέσκειαν κατὰ γεωργικῶν ἐνασχολήσεων. Ἐκεῖνοι ὅμως, οἵτινες εἶχον λάβει κτήματα, μὴ ὑπολογίζοντες τί ἀπέκτησαν, ἤρχισαν νὰ φέρουν ἀνθρώπους ἐκ τῆς γειτνιαζούσης Ὀθωμανικῆς ἐπαρχίας (2).

Ἡ Κυβέρνησις ἠδύνατο ἤδη νὰ δοκιμάσῃ νέον βῆμα εἰς τὰ πρόσω.

Δὲν εὗρισκε πλέον κατάλληλον νὰ διανείμῃ ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε τὰς πεφυτευμένας γαίας. Διὰ νὰ πράξῃ τὴν καλλιέργειαν τῶν χερσῶν, διανέμουςα τὰς καλλιεργημένας, προσέθετε πάντοτε ὀλιγώτερον μέρος ἐξ ἐκείνων. Δὲν ἐπεθύμει προσκαλοῦσα εἰς νέας γαίας ν' ἀποσπάσῃ τοὺς γεωργοὺς ἐκ τῶν παλαιῶν καὶ οὕτω νὰ ἐξερημώσῃ αὐτάς. Διὰ μικρῶν καὶ μετρίων ἀναδασιῶν ἐνόμζε μᾶλλον νὰ κεντήσῃ τὴν ἐπιμέλειαν, παρὰ διὰ μεγάλων. Ἐντεῦθεν ἐγεννήθη γενικὴ ἀμιλλα καὶ ἕκαστος ἐφιλοτιμεῖτο ν' ἀποκτήσῃ συστατικὰ ἐξ Ἐνετίας, μόνον διὰ νὰ λάβῃ χέρστον γῆν.

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον προσήχθησαν πρὸς τοὺς νεήλυδας. Ὁ Γριμάνης ἔκρινεν ὅτι 60 στρέμματα ἐξήρουν διὰ συνήθη οἰκογενεῖαν καὶ 100 διὰ τὴν οἰκογενεῖαν κορυφαίου. Αὐτὸς ἔδωκε σχεδὸν μόνον χέρστον γῆν, ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν διὰ πολιτικοὺς λόγους ἡ μετανάστευσις διεκόπη δι' ὀλίγον καιρὸν, καὶ ὁ Γριμάνης ἦτον ἠναγκασμένος ν' ἀποπέμψῃ πλῆθος ἐκ τῶν ἐμφανισθεισῶν οἰκογενειῶν. Τὰς παρηγόρησε δὲ διὰ τῆς ἐλπίδος καλλιτέρων καιρῶν, οἵτινες τῶντι μετολίγον ἦλθον.

Ἡ διανομὴ καὶ ἡ πρόοδος τῆς χώρας ἦτον εἰς ἀναλογίαν πρὸς τὸν αὐξοῦντα ἀριθμὸν τῶν κατοίκων, ὡς ἦτον εἰς τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων.

Ἦδη ἐπεχειρίσθησαν κτηματογραφίαν, καταρχὰς συνισταμένην εἰς καταμέτρησιν τῶν ἐδαφῶν ἐν γένει, παρὰ εἰς ἀκριθεῖ σημείωσιν τῶν ἰδιοκτησιῶν κατὰ μέρος· ἀλλὰ τώρα ὁ Γριμάνης εὗρε καὶ αὐτὴν τὴν τελευταίαν ἀναγκαίαν, καθότι ἡ μεταβολὴ ἐγίνε γενικὴ καὶ ἡ ἰδιοκτησία ὅλως νέα. Τὸ κτηματολόγιον δὲν ὤφειλε μόνον νὰ πιστοποιήσῃ τὴν ἔκτασιν καὶ ἰδιότητα, ἀλλὰ καὶ τὸν τρόπον καὶ τίτλον τῆς κατοχῆς· κυρίως ἐσκοπεῖτο ν' ἀποχωρισθῇ ἀπὸ τῆς ἰδιωτικῆς ἰδιοκτησίας ἡ δημόσιος, ὅση ἔμενεν. Ἀφοῦ ἐνεκρίθη ἡ προταθεῖσα παρ' αὐτοῦ μέθοδος ἐν Ἐνετίᾳ ἀμέσως ἐνηργήθη. Πρὸ πάντων ἤρξατο ἐκ τῶν ἐδαφῶν, τὰ ὅποια ἔμειναν ἀκαταμέτρητα, ἀλλὰ ἐβράδυνεν ὀλίγον κατ' ἀρχὰς, διότι μόνον εἰς ἐμπειροτέχνης ὑπῆρχε πρόχειρος. Μετὰ τὴν εἰρήνην ἀπεκτῆθησαν ἐν τούτοις τινες μηχανικοὶ, καὶ ὅτε ὁ Γριμάνης ἀνεχώρησεν, ἀφῆκεν ἐπιτροπὴν εἰς τὸν διάδοχόν του, συνισταμένην ἐκ 15 μελῶν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τινὸς λεγομένου Βὰν Δύκ (1). Ὡς βλέπω μόνον τὸ Λίγιον καὶ δύο ἐδάφη τῆς Τριπόλεως κατεμέτρησε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Οἱ διάδοχοι αὐτοῦ ἐξηκολούθησαν δραστηρίως τὴν ἐργασίαν. Μόνον κατὰ τοῦτο ἔλαβε χώραν μεταβολή, καθόσον ἡ πολιτεία δὲν ἤθελε πλέον νὰ χορηγῇ τὴν ἀναγκαίαν δαπάνην, ἀλλὰ ἠνάγκαζε τοὺς ἰδιοκτῆτας ν' ἀναδεχθοῦν τὴν πληρωμὴν 3 Σολιδίων διὰ τὸ στρέμμα. Δὲν ἐδοκίμασαν δυσαρέσκειαν εἰς τοῦτο, καθότι ἐνεγράφοντο τὰ ὀνόματα αὐτῶν καὶ ἡ κληρονομία ταιουτοτρόπως ἐξασφαλιζέτο εἰς τοὺς ἀπογόνους διὰ πάντοτε.

Θέλω προσθεῖν κατὰ τὸ τέλος πίνακα καταστα-

(1) Gritti. Concedendo le fabbriche stesse per un tempo limitato, secondo la loro constitutione, e novi abitanti che inclinarono di stabilire il proprio domicilio nel regno a qualche Greco del paese, come pure di distribuire alli stessi con la sola decima quella porzione di terreni, che si crede propria, con obbligo espresso di ristaurare a proprie spese le case stesse o ridurle a coltura li terreni, restituendo a gli uni e gli altri in tutta la perfezione al publico spirato il tempo prefisso a goderli. Φαίνεται ὅτι φεβύται μίμπως ἀπαντήσῃ μίμψιν τὸ μέτρον τοῦτο. Ἡ ἀποκατάστασις δὲν ἔλαβε ποτὲ χώραν.

(2) Τοιουτοτρόπως ἐνόω τὸν Ἕμον. Vra. Sa. publicando la perpetuità dei possessi, fin allora temporanei, imprese principalmente ai beneficiati di cercare i mezzi fuori del regno, attirando nuove famiglie di villici del paese ottomano; in che se non fu eguale alle sue speranze, non riuscì però affatto inutile l'esperimento.

(1) Σ. τοῦ Μ. Τοῦτο τὸ ὄνομα ἔφερε περίφημος ζωγράφος τῆς εὐλαυνδικῆς σχολῆς.

τικόν τῆς χώρας, ὅστις φαίνεται νὰ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πρώτης κτηματογραφίας (1). Περὶ τῆς δευτέρας δὲν εὗρον ἔχνος ἐν Ἐνετίᾳ, δὲν γνωρίζω δὲ ἂν αὐτὴ ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις, ἢ εἶναι ἡ ἰδίᾳ, ἣτις λέγεται ὅτι διατηρεῖται ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Εἰς πᾶσαν περίπτωσιν τοιοῦτοτρόπως ἡ πίστις περὶ τῆς ἀσφαλείας τῆς ἰδιοκτησίας οὐσιωδῶς ἐνισχύετο καὶ ᾠξάνεν ἡ κλίσις πρὸς καλλιέργειαν.

Πρὶν ἐν τούτοις φθάσῃ ἡ γεωργία εἰς τὴν σκοπυμένην πλήρη ἀκμὴν ἔπρεπε νὰ ἐξομαλυνθοῦν ἄλλα προσκόμματα, τὰ ὅποια κυρίως συνίσταντο εἰς τὰ ἐπικείμενα ἐπὶ τῆς χώρας βάρη.

Δέκατον.

Ὡς ἐπὶ τῶν Βασιλέων καὶ Σατραπῶν τῆς Περσίας καὶ εἰς πολλὰς Ῥωμαϊκὰς ἐπαρχίας, ἦτον ἐπίσης ἐν Ἑλλάδι εἰσηγμένον τὸ δέκατον. Καὶ αὐτὸς ὁ Πεισιστρατος ἐπέβαλεν αὐτὸ εἰς τὸν ἐλεύθερον λαὸν τῶν Ἀθηναίων (2).

Μετὰ τοσοῦτον χρόνον εὗρον οἱ Ἐνετοὶ αὐτὸν τὸν φόρον πάλιν, ὃν καὶ εἰσέπραττον ὅσον προσέβαινον ἀπὸ τόπου εἰς τόπον.

Ἐδείχθη ἐν τούτοις πολὺ βαρὺς, οὐχὶ διὰ τὸ μέγεθος αὐτοῦ ἀλλὰ διὰ τὸν τρόπον τῆς εἰσπράξεως.

Τότε εἰσепράττετο σχεδὸν ὅπως ἐγίνε μετὰ ταῦτα πάλιν συνθήκῃ καὶ γίνεται σήμερον. Ἐνοικιάζετο τοῦτέστι, καὶ ὁ πλειοδοτῶν εἰσέπραττεν αὐτὸν ἐπὶ ἰδίῳ κινδύνῳ.

Φυσικῶς τῷ τρόπῳ συνεδέοντο μετὰ τῆς μεθόδου ταύτης τὰ μέγιστα ἀτοπήματα. Μετ' ἀπεριγράπτου σκληρότητος εἰσепράττετο τὸ ὀφειλόμενον. Ὁ δεκατευτὴς ἔζη πρὸς τούτοις δαπάναις τοῦ χωρίου, ὅπου ἐξεπλήρου τὸ ἴδιον ἔργον. Ἡ παρηγορία τῆς συγκομι-

δῆς, ὡς ἐκφράζεται ὁ Ἔμος καὶ ὡς εἶναι εἰς τὴν φύσιν αὐτὴν τῶν πραγμάτων — « ἡμαυροῦτο κατ' αὐτὴν πίστευτον τρόπον εἰς τὸν χωρικὸν διὰ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ δεκατευτοῦ. » Οὐτε εἶχε διὰ τοῦτο μεγαλήτεραν ἀσφάλειαν ἡ πολιτεία, διότι οἱ ἀρπακτικώτεροι εἰσπράττει συγχρότατα καθυστέρουν τὸ ὅλον.

Ἀνέκαθεν ἐπεθύμουν οἱ Ἐνετοὶ νὰ ἀποφύγουν αὐτὴν τὴν κατάστασιν καὶ ἤδη οἱ Σύνδικοι εἶχον τριαύτην ἐντολήν, ἀλλὰ οὐδὲν εὗρισκω ὅτι ἐπραξάν πρὸς τοῦτο.

Ἐξ ἐναντίας ὁ Γριμάνης, ὑποστηριζόμενος διὰ τῆς διακηρύξεως, ὅτι ἡ ἰδιοκτησία εἶναι διηνεκὴς καὶ ἐνθαρρυνόμενος ἐκ τῆς ἐπιζητήσεως ἀκινήτου ἰδιοκτησίας, προέβη σημαντικῶς. Κατ' ὁρῶσιν νὰ καταυτῇσιν τοὺς δῆμους ἀλλήληγγένους τῶν φόρων.

Εἶναι ἀναντιρρήτον ὅτι τοῦτο ἦτον ὁσονένεστι καλῶς ἐσκεμμένον μέσον. Τὸ πνεῦμα τοῦτο τοῦ ἔθνους δύναται μόνον διὰ τῆς συνδιακοινώσεως τῶν συμφερόντων νὰ ἐγερθῇ καὶ νὰ ὀδηγηθῇ πρὸς ὠρισμένην διέυθυνσιν καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ θεσμὸς μᾶλλον ἀρμόδιος πρὸς τοῦτο. Ἀμέσως παρετήρησαν ὅτι ἡ γεωργία ἐκέρδαιεν ἐκ τούτου. Πρὸ τοῦ πολλοὶ εἶχον πρόφασιν τῆς ἀκνηρίας τὰς ἐνοχλήσεις τῆς δεκατώσεως. Τώρα οὐ μόνον αὐτὴ ἡ δικαιολόγησις ἦτον ἄνευ βάσεως, ἀλλὰ, καὶ ὡς μέλη τοῦ δήμου εἰς πᾶσαν περίπτωσιν ὑπεχρεοῦντο νὰ πληρώσουν τὸ ἐπιβάλλον εἰς αὐτοὺς· ἡ συνέπεια ἦτον ὅτι ἕκαστος κατεγίνετο νὰ συγκομίσῃ ὅ,τι ἠδύνατο δι' ὅσον ἐπλήρουνεν (1).

Ὁ Γριμάνης ἦτον ὀλίγον ὀρμητικὸς. Ἠγάπα μεγάλα ἀποτελέσματα, καὶ εὐκόλως ἐκολακίζετο ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐνεργήσῃ ὅ,τι ἐσχεδιάζε διὰ τοῦ καλῆμου! Ἀποροῦμεν ἀναγινώσκοντες εἰς τὴν ἐκθεσιν αὐτοῦ, ὅτι ἤλπιζε μετ' ὀλίγον νὰ διπλασιάσῃ τὸ δέκατον. Τὰ πράγματα ἐδείξαν τὸ ἐναντίον. Το ποσὸν, ὅπερ εἶχε προσδιορίσει, ἦτον ἤδη τρισὺτον ὑπέρογκον, ὥστε δὲν ἠδυνήθη νὰ εἰσπραχθῇ. Εἰς τὸν πρῶτον ἐνθουσιασμὸν συνεμορφώθησαν οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ κατὰ τὴν δευτέραν ὀλιγώτερον εὐφροδον συγκομιδὴν ἐδείχθη, ὅτι δὲν ἦσαν εἰς κατάστασιν νὰ τηρήσουν τὰς ὑποσχέσεις. Ἐβράδυναν, ἢ δὲν ἐπλήρουν καὶ ἡ κυδέρνησις δυσχεραίνετο. Ἀμφότεροι ἐπέστρεψαν εἰς τὸ παλαιὸν σύστημα καὶ αἱ πρῶται βιαιότητες ἀνεπαύθησαν πάλιν, τὰ δὲ ταμεία δὲν ἠδύναντο νὰ ὑποφέρουν τὰς καθυστερήσεις.

Εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν ὁ Ἀγγελοῦ Ἐμος, ὅστις, ὡς φαίνεται, φύσει πρακτικώτερος, ἠδύνατο πρὸς τούτοις εὐκόλως νὰ γνωρίσῃ τὸ σφάλμα, τοῦ ὁποίου τ' ἀποτελέσματα ἦσαν τόσο φανερά (2).

(1) Ἦδη ἔδω θίλω νὰ καταχωρίσω διεξοδικώτερον χωρίον ἐκ τῆς κληρονομίας τοῦ Δορεθανοῦ, περιχούσης πολλὰ ἀξιοπεριέργα. Sin da primi anni del acquisto fu creduta necessaria la catasticazione di tutto il regno, e si gettò nell' incamminamento della grand' opre, non senza publico dispendio. Il primo disegno era di misurar il circondario solo de' territorii; poi con miglior consiglio fu data norma più agguistata all' operazione con farla progredire con la distinzione della qualità e quantità de' beni, posizione de' confini e nome de' possessori, col qual metodo continuano li periti ad impiegare la loro diligenza, non più però con publico aggravio, mentre più non conseguiscono paga dalla cassa, bensì tre soldi di quella moneta per ogni strema. Sarà di lunga fatica il compimento della faccenda e servirà più alla quiete de' sudditi col dilucidarsi il preciso possesso d' ognuno, ed alle ragioni pubbliche per le devoluzioni de' feudi in estinzione di linea, che al principale meditato oggetto di poi formarsi l' estimo universale per stabilirsi sopra di esso immutabile la decima in effettivo contante. Cio è facile concepirsi nel desiderio; ma nell' esecuzione insuperabili si troveranno le difficoltà, non admettendo la Morea, come non si sono potute introdurre meno all' isole, certe pratiche, che corrono ben ordinate nella Terra ferma sotto l'occhio dell' autorità sovrana del Principe. Direi esser prudential documento uniformarsi alla natura del paese ed al costume de' popoli; ma essendo l' inspettione accennata di tempo ancor lontano, la tenutà mia non si fa lecito prevenire con inopportuni riflessi le meditazioni dell' avvenire.

(2) Σ. τοῦ Μ. Ἰδ. Böckh. Staatshaushaltung der Ategener p. 351.

(1) Grimani. Alcune ville, che prima di subastar le decime in commune erano quasi affatto incolte, ora si veggono tutte coltivate, perchè dovute contribuire vogliono anche raccogliere, ben chiaro risultando che la necessità, non la ragione persuade que' popoli, e che la sola prudenza di chi li governa può additarle ciò che sia utile al principe e a loro stessi.

(2) Emo. Venni in pochi a restare scoperta la publica cassa di somme grosse e desolato il paese nella parte più povera, cioè è a dire nei villici, e si fece anche di questi più misera la condizione, mentre che mancando le offerte agli incanti per la fuga dei debitori — fu sommariamente ados,

Ἀπεφάσισε νὰ παραβλέψῃ τοὺς πομπόδεis ἀριθμοὺς, δι' ὧν ἐστόλιζον οἱ Ἀρμυσταὶ τοὺς προϋπολογισμοὺς, ἂν δυνάμεθα νὰ μεταχειρισθῶμεν αὐτὴν τὴν ἐκφράσιν. « Αἱ πρόσδοι, λέγει, εἶναι τόσαι, ὅσον εἰσπράττει πραγματικῶς τὸ ταμεῖον· τὰ ἐπίλοιπα εἶναι χίμαιρα. » Ἐν αὐτῇ τῇ πεποιθῆσει ἐζήτει ἀσφαλεῖς ἀνθρώπους διὰ τὴν ἐνοικίαν. Ἀπέκλεισεν ὅλους τοὺς καθὺς ἐροῦντας, ὅλους, ὅσοι δὲν εἶχον ἀποχρῶσαν ιδιοκτησίαν, ἀπὸ τῶν πλειστηριασμῶν καὶ δὲν ἐδέχετο εἰμὴ ὅσους ἐνόμιζεν ἀξιοχρεούς. Ἀναντιρῶτως ἔπρεπε νὰ ὑποφέρῃ, ὅτι αἱ πλειοδοσίαι δὲν ἀνέβαινον ὅσον εἰς τὸ κατάστιχον τοῦ Γριμάνου· τὸ ὀνομαστικὸν ποσὸν τοῦ δεκάτου ἐδοκίμασε σημαντικὴν ἐκπτώσιν, ἀλλὰ βεβαιόηται, ὅτι τὸ νῦν ὁρισθὲν ποσὸν τωόντι εἰσπράχθη, καὶ τὸ ταμεῖον εἶχε περίπου 20 χ. ῥεαλίων πλέον τῶν πρὶν πραγματικῶς εἰσπραχθέντων.

Ἀλλὰ ἐκ τούτου ἔπρεπε τάχα νὰ παραμεληθῇ ὅλος ἐκεῖνος ὁ ἀνώτερος σκοπὸς τῆς ἐλαφρύνσεως καὶ συνδέσεως τῶν κοινοτήτων διὰ τῆς κοινῆς ἀναδοχῆς τῶν δεκάτων ;

Ἄμα εἰσῆχθη πάλιν τάξις ὥστε νὰ μὴ κινδυνεύῃ τοῦ ταμεῖου ἡ ὑπαρξίς, ὁ ἔμμος ἐφρόντισε καὶ περὶ τούτου. Ἄς ἀκούσωμεν αὐτὸν τὸν ἴδιον. « Προέτινα, λέγει, εἰς τὴν Βουλὴν, νὰ καταστήσῃ ὑπεύθυνον πάντα δῆμον διὰ τὸ δέκατον τῆς ἰδίας περιφερείας, τοιοῦτοτρόπως ὅμως, ὥστε νὰ διατηρηθῇ ἡ ἐλευθερία τῆς πλειοδοσίας καὶ οὐδεὶς νὰ στενωχῶρηθῇ πέραν τῶν δυνάμεων καὶ τοῦ μέτρου τῆς παραγωγῆς· ταύτοχρόνως ἐζήτησα νὰ ἐνοικιάζεται τὸ δέκατον, οὐχὶ ὡς τῶρα δι' ἓν ἔτος, ἀλλὰ κανονικῶς διὰ 5 ἢ 6. Πρῶτον διότι τοιοῦτοτρόπως κῶπτονται πλῆθος μικρῶν ραδιουργιῶν, δεύτερον διὰ νὰ μὴ δώσω ἀφορμὴν εἰς τοὺς ἀνθρώπους νὰ παραιτοῦν τὰς γαιοπονίας τότε, ὅτε ἡ ἐργασία εἶναι πλέον κατεπείγουσα, ὥστε νὰ παρευρίσκωνται εἰς τοὺς πλειστηριασμούς. Εἰς τὴν ἀλληλεγγύον τῶν δήμων ἐνοχὴν εὖρον τὴν ἀσφαλεστέραν ἐγγύησιν. Διὰ δουλικῆς διαταγῆς (ducale) τῆς 2 Ἀπριλ. 1707 ἐπεκυρώθη τὸ ἀξίωμα καὶ ἐνεθάρρυνθη εἰς τὴν ἐκτέλεσιν. Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος ἐπέτυχα, μηδαμῶς παραβλέπων τὸν νόμον τῆς δημοσίου πλειοδοσίας, νὰ ἀναλάβουν πολλοὶ δῆμοι τὸ δέκατον, καταρχὰς μόνον διὰ δύο ἢ τρία ἔτη· τὸ ἐνήργησα δὲ ἐν Μεσσηνίᾳ συνεννοούμενος μετὰ τῶν προεστώτων καὶ γερόντων. » Παρατηρεῖ ὅτι ἐδοκίμασε πολὺν κόπον, πρὶν ὑπερνικήσῃ ἀπαρέσκεϊαν, προερχομένην ἐξ ἀξιεπαίνου αἰσθήματος, διότι μετὰ λύπης εἶδον πρῶτον τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐν τοῖς βιβλίοις τῶν καθύστερησεων καὶ δὲν ἐπεθύμουν νὰ συμῶν ἐκ δευτέρου.

Ὁ ἔμμος ἀπέκτισε διὰ τῶν μέτρων αὐτοῦ μεγάλην ὑπόληψιν, καὶ βαθμηδὸν βλέπομεν τοῦτο τὸ σημαν-

τικὸν στοιχεῖον τῆς δημοσίου οἰκονομίας προοδεῖν. Ἦδη ὁ διάδοχος αὐτοῦ Λορεδανὸς κηρύττει, ὅτι τὸ δέκατον ἤρξησε σημαντικὰ καὶ εἶναι κάλλιστα ἐξησφαλισμένον ἢ διὰ τῆς εὐπορίας τῶν ἐνοικιαστῶν, ἢ δι' ἀποχρῶσης ἐγγυήσεως, ἢ διὰ τῆς ἀλληλεγγύου ὑποχρεώσεως τῶν δήμων. Βεβαίον ὅτι κατ' ἔτος πλῆθος δεκάτων κητακυροῦνται εἰς τοὺς τελευταίους τούτους καὶ μάλιστα ἐπὶ ὁσονένεστι ποθητῶν προσφορῶν καὶ κατὰ τὰς ὁδηγίας τῆς βουλῆς παρείξεν εἰς αὐτοὺς ὅσας ἡδυνήθη περισσοτέρας εὐκολίας (1). Καὶ ὁ Λορεδανὸς ἐπάλαψε πρὸς τὴν ἀπαρέσκεϊαν τῶν γεωργῶν, οἵτινες πολλάκις ἐδράδουν νὰ παρευρεθοῦν εἰς τοὺς πλειστηριασμούς, ἀλλ' ἡ καλὴ συγκομιδὴ, τὴν ὁποίαν ἀπῆλαυσαν δύο χρόνους κατὰ συνέχειαν, καὶ ἡ πρόδος τῆς χώρας ἐν γένει, ἔδωσαν καλὴν ἐκδασιν καὶ κατὰ τοῦτο.

Παρατηρήθη, ὅτι ἡ Τήνος ἦτον ἡ πλέον προωδευμένη εἰς τὴν καλλιέργειαν νῆσος τοῦ Ἀρχιπελάγους καὶ ὡς αἰτία ἐθεωρήθη ὁ διοργανισμὸς καὶ ἡ ἀκριβὴς προσδιόρισις τοῦ δεκάτου, διατηρηθέντος ἐκεῖ ἐκ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἐνετῶν (2). Καὶ ἐν Πελοποννήσῳ, ὡς βλέπομεν, κατεγίνοντο οἱ Ἐνετοὶ νὰ διοργανίσουν σταθερὸν προσδιορισμόν. Ἐν τούτοις προχωροῦσι μετὰ πολλῆς περισκέψεως καὶ βαθμηδόν. Πολλοὶ ἐσκέπτοντο νὰ μεταχειρισθῶν τὸ κτηματολόγιον διὰ γενικὴν ἀποτίμησιν καὶ κατ' αὐτὴν νὰ προσδιορίσουν δέκατον πάγιον. Ὁ Λορεδανὸς δὲν εὗρε τοῦτο κατορθωτόν. « Εἶναι εὐκόλον, λέγει, τὸ περὶ τούτου σχέδιον, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν θέλουν ἀναφυῇ ἀνυπόφορα πέρδλητα προσκόμματα. Ἐν Πελοποννήσῳ δὲν δυνάμεθα νὰ πράττωμεν ὡς ἐν Ἰταλίᾳ, πλησίον καὶ ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπιτήρησιν τῆς κυβερνήσεως. » Ὁφθαλμοφανῶς φοβεῖται, μὴ περιπέσῃ ἡ κυβέρνησις δι' εὐτελοῦς ἀποτιμήσεως διὰ πάντοτε εἰς μεγίστην ζημίαν.

Τοῦτο ἐνθυμίζει τὰς ἀπαντωμένας παρὰ τῆς σημερινῆς κυβερνήσεως δυσκολίας, ἥτις παλαίει πρὸς ὅλα τὰ ἐλαττώματα τῆς ἐνοικιάσεως. ἔχων συνείδησιν τῶν δυσκολιῶν ἀμφιταλαντεύεται, ὡς βλέπομεν, μετὰ ζῶντος συστήματος ἀμέσου εἰσπράξεως καὶ προσδιορισμοῦ παγίου. Ἄν μᾶς εἶναι συγχωρημένον μακρόθεν καὶ ἄνευ ἀμέσου ἀντιλήψεως νὰ ἐκφράσωμεν κρίσιν, φοβούμεθα μήπως ἐπακολουθήσουν θανατὶ ζημίαι τὴν ἄμεσον εἰσπραξίν, ἐνὸς τὸ δημόσιον πνεῦμα δὲν συνεδέθη ἀληθῶς πρὸς τὴν πολιτείαν, καὶ ἡ ἐξέλεγχξις δὲν ἐγίνε γενική. Περὶ προσδιορισμοῦ σταθεροῦ δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος, πρὶν ἀποκτηθῇ κτηματογραφία, βασιζομένη ἐπὶ τῆς σημερινῆς καταστάσεως τοῦ τόπου καὶ ἐκ τῆς κρίσεως τῶν Ἐνετῶν δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἀπόκτισιν αὐτῆς πάλιν ὅλα δὲν ἐξεπληρώθησαν. Τὸ μέτρον τῶν Ἐνετῶν, νὰ καταστήσουν ὑπευθύνους τοὺς

sato con peso in misure eccedenti, né avendo questo tuttora potuto supplire ai pagamenti, tuttavia gemono sotto il flagello dell' esecuzioni. Così per un cattivo uso si è reso quasi impraticabile il modo di assicurare le decime nel accordarle alle ville, ciò che certo formerebbe il motivo più salutare della quietà dei popoli e il più utile al servizio di Vra. St.

(1) Loredano. Cogli oggetti della sua pietà, onde le ville non siano vessate dall' avarizia de' decimarii, dei quali è indivisibile l' estorsione o la violenza, cammina unito il riguardo anche nella maggior sicurezza dell' impegno di ogni commune mal potrà esser pericolosa o mancante.

(2) Thiersch. De l' état actuel de la Grèce.

δήμους, ἔχει πολλά ὑπὲρ ἑαυτοῦ. Αἱ πληρωμαὶ γίνονται ἀσφαλέστραι, ἐμφυχοῦται ἡ γεωργία, καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ δημοτικοῦ συστήματος, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου πρὸ πάντων στηρίζεται ἡ Ἑλληνικὴ πολιτεία, τρέφεται καὶ ἀνυψοῦται.

Κατὰ τὸ ἔτος 1715 εὐρίσκωμεν τὸ δέκατον εἰς μεγάλην αὐξήσιν καὶ πρόοδον.

Δημόσιος ἰδιοκτησία.

Ἀπέραντος ἦτο καταρχὰς ἡ δημόσιος ἰδιοκτησία διὰ τοῦ συνοικισμοῦ καὶ τῆς διανομῆς εἰς τοὺς κατοίκους ἡλαττώθη σημαντικῶς.

Ἰπῆρχον ἄνθρωποι λυπούμενοι περὶ τούτου, ἀλλ' ὅστις ἐγνώριζε τὸν τόπον, εἶλεπεν ἀμέσως, ὅτι ἦτο ἀναγκαῖον καὶ ὅτι ἡ Πελοπόννησος μόνον ὑπ' αὐτὸν τὸν ὄρον ὁδύνατο νὰ εὕρῃ νέους κατοίκους. « Αὕτη » εἶναι, λέγει ὁ Ἔμος, ἡ ἀληθὴς πολιτικὴ ἡγεμονία, « ὅστις δὲν δύναται νὰ ὑπολογίξῃ ὡς ὁ ἰδιώτης ».

Δὲν ἠδύναντο ἐντούτοις νὰ ἐκποιήσουν ὅλα παρευῆς, ἀλλὰ πάντοτε ἔμενεν ἀρκετὸν πλῆθος δημοσίου ἰδιοκτησίας καὶ ἀπέκειτο μόνον νὰ διοικηθῇ καλῶς. Κατ' ἀρχὰς ἐδόθησαν εἰς ἐμφυτεύσιν, ὡς ἦτο πανταχοῦ συνήθεια, ἀλλὰ, πρὶν παρέλθῃ χρόνος, εἰδείχθη, ὅτι τὸ σύστημα τῆς ἐμφυτεύσεως ἦτο πλέον ἐπιζήμιον παρὰ ἀλλαχοῦ.

Πρῶτον εἶχεν ἡ ἐξουσία ἐνεκα τούτου τόσον ὀλίγην ἐπιστάσιαν, ὥστε ἠναγκάζετο νὰ ὑποφέρῃ συνεχεῖς ἀρπαγὰς τῶν γειτόνων ἰδιωτῶν ἐπὶ τῶν δημοσίων γαιῶν. Ἐδίσταζον μάλιστα νὰ ἐναντιωθοῦν ἀποφασιστικῶς εἰς αὐτὰς τὰς παρανομίας καὶ ἐφαίνετο πολιτικῶς ἐπικίνδυνον νὰ ζητήσουν τὴν ἀπακτάστασιν τῶν ἀντιποιήσεων (1).

Πρὸς τούτοις νεωστὶ φθάσαντες μετανάστει κατέπειθον τοὺς ἐργάτας νὰ φεύγουν ἐκ τῶν δημοσίων γαιῶν καὶ νὰ τοὺς ἀκολουθοῦν.

Τὸ κύριον ἦτο πάντοτε τὸ ἀναξιοχρεῶν τῶν ἐμφυτευτῶν, οἵτινες ἐξήντλουν τὴν χώραν καὶ μετὰ ταῦτα ἐγκατέλειπον αὐτὴν πολλάκις μὴ πληρώσαντες τὸ ἐνοίκιον. Ἐνωρὶς ἐστοχάσθησαν νὰ παρατείνουν τὴν ἐμφύτευσιν, διότι ἐδεικνύετο ἐπιβλαβεστέρα, ὅσον ἦτο συντομώτερος ὁ χρόνος τῆς διαρκείας, ἀλλ' ἡ ἐντεῦθεν ὠφέλεια μικρά.

Ἀφοῦ μετὰ τὸ τέλος τῶν ἐχθροπραξιῶν καὶ μεταξὺ ἄλλων, διότι ἠῤῥξηνεν ἡ καλλιέργεια, ἡλαττώθη ἡ ἀξία τῶν δημητριακῶν, ἐπεσαν καὶ αἱ ἐμφυτεύσεις αἰφνιδίως κατ' ἀπίστευτον τρόπον. Μόλις προσεφέροντο τώρα 400 ῤεάλια, ὅπου ἄλλοτε 1000 καὶ αὐτὰ μεθ' ὑπεροφίας. Τὰ ὠραιότερα κτήματα ἔμενον ἀνεκμισθώτα.

Πραγματικῶς ἦτο τοῦτο πολὺ φυσικόν· ἀφοῦ ἐγίνε τόσον εὐκόλος ἡ ἀπόκτησις τῆς ἰδιοκτησίας, ἐ-

παυεν ἡ ὄρεξις τῆς ἐμφυτεύσεως Μόνον τότε ἐφαίνετο ἀνταμειβόμενος ὁ κόπος τῆς βελτιώσεως τῆς χώρας καὶ κατεβάλλετο, ὅτε ὑπῆρχεν ἐλπίς νὰ ἐγκαταλειφθῇ τι καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους.

Τοιαύτη ἦτον ἡ κατάστασις, ὅτε κατὰ τὸ 1701 ἦλθον οἱ ἐξετασταὶ (inquisitori) εἰς τὴν Πελοπόννησον. Μόνον μέσον εὗρον πρὸς διόρθωσιν νὰ μετατρέψουν τὰς ἐκμισθωθείσας γαίας τρόπον τινὰ εἰς ἰδιοκτησίαν, καθόσον τὸ ποσὸν τοῦ ἐνοικίου ἐγίνε φόρος μόνιμος μεταβαίνων καὶ εἰς τοὺς κληρονόμους.

Κατὰ πρώτην προσβολὴν ἐπέτυχε λαμπρὰν ἐκδοσιν τοῦτο τὸ μέτρον καὶ οἱ Ἕλληνες συνηγωνίζοντο εἰς τὴν ἀπόκτησιν τοιούτων γαιῶν (1).

Οἱ ἐξετασταὶ ἐνομιζοντο διὰ τοῦ συναγωνισμοῦ δικαιολογημένοι ν' αὐξήσουν τὰς ἀπαιτήσεις. Ἐστοχάζοντο διὰ τῆς αἰείποτε ἀπονομῆς νὰ καθυποβάλλουν εἰς τὸ αὐτὸ μέτρον καὶ τὴν χέρσον γῆν, ἥτις ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἠδύνατο νὰ καλλιεργηθῇ, ἂν καὶ μέχρι τοῦδε δὲν ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν κατὰ τὰς ἐκμισθώσεις. Ἐνεκα τούτου ἀπήτησαν λίαν ὑψηλὸν ἐνοίκιον πάγιον. Οἱ Ἕλληνες ζωηρῶς ἔλαβον μέρος καὶ συνηκολούθουν.

Ἀλλέως ὅμως εἰδείχθησαν, ὅτε ἦλθε καιρὸς νὰ ἐκπληρώσουν τὰς ὑποχρεώσεις· οὐχὶ ἐκ κακῆς θελήσεως ἀλλ' ἐκ πραγματικῆς ἀδυναμίας δὲν ἠδύναντο νὰ χορηγήσουν τὸ ὑπασχεθὲν ποσόν. Ὁ Ἔμος δὲν δύναται νὰ περιγράψῃ, πῶς εὗρε τὰ βιβλία τῶν καθυστερούντων πλήρη ὀνομάτων—τὸ ἥμισυ τῶν κατοίκων ἀναξιοχρεῶν! *Ὀλίχιος λαὸς καθυστερούντων.*

Ὡς ὁ Γριμάνης εἶχεν ὑπερβῇ πᾶν ὄριον κατὰ τὰς προσδοκίας τοῦ δεκάτου, οὕτω οἱ ἐξετασταὶ ἐπὶ τῆς διηνεκοῦς ἐμφυτεύσεως. Ὁ Ἔμος ἡλάττωσε τὸ δέκατον καὶ ἠναγκάσθη νὰ μετριάσῃ τὸν φόρον τῆς διηνεκοῦς ἐμφυτεύσεως (2). Ἐξ αὐτῆς τῆς περιστάσεως διέκυψε τὴν περαιτέρω μετατροπὴν τῆς προσκαίρου ἐμφυτεύσεως εἰς διηνεκῇ. Ὁ Ἔμος εἶχε πολλὰ εἰσέτι νὰ ἐκμισθώσῃ καὶ εὗρε τὰς ἐλαχίστας προσφοράς, ὅθεν ἠναγκάσθη νὰ κατακυροῖ πάλιν δι' ὀλίγους χρόνους.

Ἰπὸ τὴν διοίκησιν αὐτοῦ τὸ ποσὸν τῶν προσκαίρων ἐμφυτεύσεων συνεπορεύτο εἰς 18 ῤεαλίων, τὸ ποσὸν τῶν φόρων τῆς διηνεκοῦς ἐμφυτεύσεως εἰς 50 χ.

Ἐπὶ Λορεδανοῦ ἐβελτιώθη ἡδὴ ἡ πληρωμὴ τοῦ δευτέρου. Παντοῦ εὐρίσκει αἰτίαν καθυστέρησεως τὴν ἀδυναμίαν, οὐχὶ τὴν κακὴν προαίρεσιν καὶ διὰ τοῦτο ζητεῖ παράβλεψιν (3).

Οὐδεὶς πλέον ἠθέλει τὴν πρόσκαιρον ἐμφύτευσιν καὶ ἐπὶ Λορεδανοῦ τὸ σύνολον αὐτῶν ἐσμικρύνθη τόσον, ὥστε δὲν εὐρίσκει αὐτὸ ἄξιον μνείας.

Ὁ Σαγρέδος διακηρύττεται κατὰ τῆς προσκαίρου

(1) Emo. Tò ἔπραξαν non senza fortuna di molto concorso ai privilegi di questo titolo, apprezzato anche fuori di misura dai concorrenti.

(2) Τὸ ἀξίωμα τοῦ. Il dare modo alla sussistenza è il vero modo di accrescere la popolazione, ed in questa maneggiata con atti di giustizia e di carità sta il vero arcano di arricchire l'erario.

(3) Ogni esperimento gagliardo contro loro produrrebbe pregiudizii alla popolazione, ed è forza proceder con dolce mano.

(1) Emo. Sotto la cura perirebbe l'infermo. Guardi Dio che questo pretese si mettesse in questione, che con le nuove stime, risarcimenti ed altro sarebbe questo l'ultimo colpo sopra quel popolo ed il totale suo eccidio. Vra Sà. è condannata a questo sacrificio dai riguardi di carità e dal proprio interesse, consecrando perfino alle rapine la reggia ua convenienza.

ἐμφυτεύσεως καὶ εὐρίσκει, ὅτι ὁ ἐμφυτευτής δὲν ἔχει συμφέρον ἴδιον, διὰ τοῦτο δὲ παραμελεῖ ὅλα καὶ τὰ ἀφίνει νὰ χειροτερεύουν. Ἡ συμβουλή αὐτοῦ εἶναι νὰ μὴ δίδεται πλέον τὸ ἐλάχιστον εἰς πρόσκαιρον ἐμφύτευσιν.

Ἐξ ἐναντίας ἐλάμβανε καλλίστην ῥοπὴν ἡ ἀπονόμῃ εἰς διηνεκεῖς ἐμφυτεύσεις ἐπὶ μετρίων ὅρων. Καὶ τὸ ἐνοίκιον ἐπληρόνετο, ὡς εἰσέτι ἐγίνοντο καθημέραν προσφοραί. Ὁ Σαγρέδος ἔδωκεν εἰς διηνεκὴ ἐμφύτευσιν ὑπὲρ τὰς 18 χ. πλῆθρων γῆς, μεταξύ δὲ τούτων ἦτο μέγα μέρος χέρσου.

(ἀκολουθεῖ.)

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

(Τόμος. Ἰδὲ φυλλάδ. 285, 283 καὶ 287.)

Ζ'.

Ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι οἱ ἀπατώμενοι εὐκλωτέρον εἰς τὸν κόσμον τοῦτον εἶναι ἐκεῖνοι, οἵτινες ἔπρεπε νὰ ἔχωσι περισσότεραν προσοχήν· ὅστις ἔδωκε καὶ τὸ ἐλάχιστον κίνημα τοῦ Γάστονος θὰ ἐνόησιν ὅτι ἔπασχεν ἡ καρδιά του διὰ τὴν Κ. Βερσέλ. Καὶ ὅμως ἡ Μαργαρίτα δὲν τὸ ἐνόησεν, ἢ μᾶλλον δὲν ἠθέλησε νὰ τὸ ἐννοήσῃ. Μὲ ὅλην τὴν λύπην τὴν ὁποίαν ἐδοκίμαζεν, αἰσθημα ἀνεξήγητον, τὸ ὅποιον πολλοὶ θὰ ἐνόμιζον ἀδύνατον, τὴν ἐμπόδισεν ἐπὶ πολὺ ἀπὸ τὸ νὰ διακρίνῃ τὴν ἀλήθειαν· τὸ αἶσθημα δὲ τοῦτο ἦτο ὁ θαυμασμός της διὰ τὴν νέαν Βερσέλ.

Ἡ νέα Βερσέλ ἦτο ὑψηλὴ, ξανθὴ καὶ ἐλκυστικὴ· δὲν ἤρρισκε μόνον τὸ κάλλος της ἀλλὰ καὶ ἔτερπε. Τὸ βλέμμα καὶ ἡ ὁμιλία της εἶχον τόσην γλυκύτητα, ὥστε ἦτον ἀδύνατον νὰ μὴ καταθελχθῇ τις ὅταν τὴν ἔδωκε. Πρώτῃ ἔδειξε πολλὴν φιλίαν πρὸς τὴν Μαργαρίταν, καὶ τῇ ἐδίδαξε δύσκολά τινα κεντήματα· εἰς τὸν περίπατον ἐστηρίζετο εἰς τὸν βραχίονά της, καὶ προτρέψασα αὐτὴν νὰ τραγωδήσῃ ἤχους τοῦ χωρίου της τὴν ἐσυντρόφευε παίζουσα κύμβαλον· ἡ δὲ Μαργαρίτα τόσο μᾶλλον εὐγνωμόνῃ διὰ τὴν καλοκάγαθίαν αὐτὴν, ὅσον ἡ καρδιά της ἦτο περιλυπός.

Τρεῖς ἡμέραι εἶχον παρέλθει μετὰ τὴν ἀφίξιν τῶν δύο ξένων καὶ αὕτῃ ἔξει λησμονημένη καὶ μεμονωμένη· ἀλλ' ἡ νέα Παρισιανὴ πλησιάσασα πρώτη αὐτὴν τῇ ὁμίλῃσεν· ἐκείνη δὲ ἀνεσκήρτησεν ἀπὸ εὐχαρίστησιν καὶ συστολὴν· ἔπασχε βλέπουσα ὅτι τὴν ἐλητμόνησεν ὁ Γάστων, καὶ εἶχεν ἀρχίσει νὰ ὑπνωτεύεται τὴν αἰτίαν· διὰ τοῦτο ὅτε τῇ ἀπέτεινε τὸν λόγον ἡ νέα Βερσέλ, ὑπερεχάρη βλέπουσα ὅτι δὲν τὴν εἶχον παραμελήσει ὅλως διόλου, καὶ ἐκολακεύθη μάλιστα ἡ φιλαυτία της, διότι εἴλκυσε τὴν προσοχήν τοσοῦτον ὥραιας κυρίας. Τὸ κάλλος ταύτης, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ ἐξεγείρῃ τὴν ζηλοτυπίαν της τὴν ἐμάγευσεν εὐθὺς, καὶ ἐξοικειωθείσα μικρὸν κατὰ μικρὸν μὲ τὴν νέαν ξένην, τὴν ἠγάπησε μὲ ὅλην της τὴν καρδίαν. Δὲν ἐθαύμαζε μόνον τὸ πρόσωπόν της, ἀλλὰ καὶ τὸ ἦθος καὶ τὴν ἀφέλειαν καὶ τὸν τρόπον τοῦ ἐνδύματος καὶ ἐν γάνει πᾶν ὅ,τι ἔφερεν· ἀδιακόπως εἶχε τοὺς ὀφθαλ-

μοὺς προσηλωμένους εἰς αὐτὴν, καὶ τὴν ἤκουεν ὁμιλοῦσαν μὲ ἄκραν προσοχήν. Ὅτε ἡ νέα Βερσέλ ἐπαιζέ κύμβαλον, τὰ βλέμματα τῆς Μαργαρίτας ἠκτινοδύλουν, καὶ ἐφαίνοντο λέγοντα εἰς ὅλους· « ἰδοὺ ἡ καλή μας φίλη παίζει. » Τὴν ὠνόμαζε δὲ πάντοτε καλὴν τῆς φίλης ὑπερηφανευομένη διὰ τοῦτο. Ὅτε διήρχοντο καὶ αἱ δύο ὁμοῦ διὰ τοῦ χωρίου, οἱ χωρικοὶ τὰς ἠτένιζον· καὶ ἡ μὲν νέα Βερσέλ δὲν τὸ παρετήρει, ἡ Μαργαρίτα ὅμως ἐκαμάρωνε. Πᾶσαν σχεδὸν πρωΐν, πρὸ τοῦ προγεύματος, ἐπισκέπτετο τὴν καλὴν τῆς φίλην, τὴν ἐδοῆθαι νὰ συγυριθῇ, τὴν ἔδωκε νίπτουσαν τὰς ὥραιάς καὶ λευκὰς χεῖράς της, τὴν ἤκουε τραγωδοῦσαν ἰταλιστὶ, καὶ μετὰ ταῦτα κατέβαινε μετ' αὐτῆς εἰς τὴν αἴθουσαν, ὑπερήφανος ὅτι ἔμαθέ τινα ἦχον τὸν ὁποῖον ἐψιθύριζε καταβαίνουσα. Ἀλλὰ, μεταξύ ὅλων τούτων, ἡ λύπη τὴν κατέτηκε, καὶ ὅσakis ἔμενε μόνῃ ἐκλαίεν.

Ἡ Κ. Λατοῦρ, ἥτις δὲν εἶχε πολλὴν ὀξύδερκειαν, δὲν παρετήρησε τὴν ἀλλοίωσιν τῆς βαπτιστικῆς της· ἐνίοτε μόνον ἔλεγε· « Μὲ φαίνεται ὅτι εἶσαι ὠχρά· μήπως δὲν ἐκοιμήθης, καλὰ; » Ἀλλὰ χωρὶς νὰ περιμείνῃ ἀπόκρισιν ἔστρεφε τὴν προσοχήν εἰς ἄλλα. ὁ Γάστων ὅμως ἦτον ὀξύδερκεστερος, καὶ ὅταν ἔδωκε τὴν Μαργαρίταν δὲν ἐδίσταζε διὰ τὴν αἰτίαν τῆς λύπης της· ἐστοχάζετο μόνον ὅτι τὸ πρᾶγμα ἦτο παιδαριῶδες, ὅτι ἠσθάνετό τινα ζηλοτυπίαν φυσικὴν εἰς τὰς γυναῖκας, ἥτις ὅμως θὰ παρήρχετο. Παρατηρητέον ἐνταῦθα ὅτι ἡ Μαργαρίτα ἀπέφευγε πάντοτε τὸ νὰ εὐρεθῇ μόνῃ μὲ τὸν Γάστων. Ἐτρεψε συλλογιζομένη νὰ μείνῃ μόνῃ μὲ αὐτὸν, καὶ ἐάν ποτε περιδιαβάουσα τὸν παρετήρει μακρόθεν ἔστρέφετο εἰς ἄλλο μέρος. Ἐνεκα δὲ τῶν προφυλάξεων τούτων ὁ Γάστων τὴν ἐθεώρει ὡς ἔχουσιν μᾶλλον ἄγριον χαρακτῆρα. Παράδοξος νέα! ἔλεγε βλέπων αὐτὴν μακρονομένην ἐάν ποτε ἤθελε νὰ τὴν πλησιάσῃ· ἐνίοτε μάλιστα ἐπιθυμῶν νὰ γελάσῃ τὴν ἐπλησίαζε καὶ μὴ θέλουσιν· ἐκείνη δὲ ἔκυπτε τὴν κεφαλὴν καὶ ἀπεκρίνετο διὰ μονοσυλλάβων.

Αἱ ἡμέραι παρήρχοντο μονότονοι· ὁ Γάστων δὲν ἀπέρχετο πλέον εἰς τὸ κυνήγιον· ἐπαιζον ὀλίγον ἢ σπανίως ἐπεριδιάβαζον αἰωνίως συνωμίλουν, καὶ δις ἢ καὶ τρίς τῆς ἡμέρας ἡ Κ. Λατοῦρ ἐνευε πρὸς τὴν Μαργαρίταν νὰ ἀποχωρήσῃ· ἡ ταλαίπωρος ἄλλο δὲν ἔκαμνε παρὰ νὰ ἀναβαίνει εἰς τὸν θάλαμόν της καὶ νὰ καταβαίνει. Ἐάν ἐνίοτε ἤρχετο εἰς τὴν αἴθουσαν εἰς ὧραν παράκαιρον, ἔδωκε τὰς δύο μητέρας νεούτσας πρὸς ἀλλήλας καὶ ὅτι ὅλοι ἐσιώπων· ὅτε δὲ τὴν ἐκάλουν μετὰ μακρὰν καὶ κρυφίαν συνομιλίαν, ἐκάθητο χωρὶς νὰ ἴδῃ κανένα, καὶ ἡ ἀνησυχία της ὠμοῖαζε τὴν ἀνησυχίαν τὴν ὁποίαν αἰσθανόμεθα κατὰ θάλασσαν, ὅταν μεταξύ γαλήνης βλέπωμεν ἐρχομένην ἀργὰ θύελλαν.

Μίαν τῶν ἡμερῶν διαβαίνουσα πλησίον τῆς θύρας τῆς νέας Βερσέλ ἐκαλέσθη παρ' αὐτῆς. Μετὰ τινος δὲ ἀδιαφόρους ὁμιλίας ἡ Μαργαρίτα παρετήρησεν εἰς τὸν δάκτυλον τῆς φίλης τῆς ὥραιον δακτύλιον.

— Δοκίμασέ το, εἶπεν ἡ Κ. Βερσέλ, νὰ ἰδῶμεν ἂν σὲ πηγαίνει καλὰ.